

**ET BÆREDYGTIGT
LANDBRUG TIL GAVN
FOR KLIMA, NATUR,
DYR OG MENNESKER**

LANDBRUGSUDSPIL

LUK DEN KONVENTIONELLE HUSDYRPRODUKTION

Dette landbrugsudspil fra Veganerpartiet er blevet til med input fra faglige eksperter og rapporter inden for økonomi, agronomi, biologi, geologi, miljø, klima og sundhed. Vi lægger vægt på faglighed og vedlægger derfor en liste med referencer sidst i udspillet.

Vi kommer i Danmark ikke udenom, at vi har alvorlige udfordringer med konsekvenserne af den konventionelle husdyrproduktion. En vigtig artikel fra det videnskabelige magasin *Nature*, om de vestlige landes indtag af kød konkluderer, at vi skal skære 75% ned på oksekød og 90% ned på svinekød for ikke at overbelaste jordens økosystemer.¹ Veganerpartiet tager FNs klimapanel og biodiversitetspanel seriøst, når disse påpeger den bydende nødvendighed af et nyt landbrug med færre dyr og plads til mere natur og skov.²⁻⁴ Dette understøttes af de mange danske faglige rapporter, som vidner om en natur og biodiversitet i forfald; både i forhold til vores landjord og vores vandmiljø.⁵

I Veganerpartiet er vi helhedsorienterede og tænker på tværs af forskellige fagområder og problematikker. Ved at afvikle **den konventionelle husdyrproduktion** kan vi både komme i mål med vores 70% målsætning for Danmarks CO2-udledning, vores mål om kvælstofudledninger samt mere natur og biodiversitet. Vi kan desuden betydeligt nedbringe de høje sundhedsmkostninger i forbindelse med livsstilssygdomme, og standse indespærringen og den intensive udnyttelse af millioner af dyr.

I dette udspil gennemgår vi først de forventede effekter af at lukke den konventionelle husdyrproduktion. Herefter gennemgår vi de relevante virkemidler for at understøtte forandringen bedst muligt. Vi har ikke råd til at vente.

Veganerpartiet foreslår, at den konventionelle husdyrproduktion i Danmark afvikles hurtigst muligt, dog senest inden 2030 med henblik på at indfri den nationale målsætning om et 70% CO2-reduktion.

ET LANDBRUG PÅ NATURENS PRÆMISSER

Veganerpartiet foreslår, at den konventionelle husdyrproduktion i Danmark afvikles hurtigst muligt, dog senest inden 2030 med henblik på at indfri regeringens og Folketingets eget 70% CO²-ækv-reduktionsmål. Disse landbrug, samt arealer, hvor der dyrkes foder omlægges til plantebaseret fødevareproduktion og der etableres mere vild natur og flere skove.

Denne frigjorte jord fra den store produktion af foder deles op, så omkring halvdelen benyttes til plantebaseret fødevareproduktion og den anden halvdel til natur og skove.

Vi ønsker dette vedtaget af Folketinget, som en overordnet national målsætning.

Vi vil i dette udspil forklare, hvorfor lukningen af den konventionelle husdyrproduktion er en vigtig og nødvendig målsætning, og hvordan vi overordnet ser den realiseret inden for nogle fornuftige samfundsøkonomiske rammer. For at sikre en velovervejet og samfundsøkonomisk optimal fremgangsmåde ønsker Veganerpartiet, at der nedsættes en rådgivende tværfaglig ekspertgruppe, som kaldes *Rådet for Grønt Landbrug*. Inden for ét år skal rådet udvikle tekniske og konkrete forslag til, hvilke virkemidler der bedst kan anvendes til at indfri denne målsætning.

Rådet for Grønt Landbrug får til opgave at:

- Identificere egnede finansielle, skattemæssige og andre økonomiske understøttende tiltag, som kan bruges i omstillingen
- Definere hvilke tiltag, som skal tages i anvendelse hvornår, samt på hvilken måde der er optimal i forhold til at opnå denne målsætning samt de positive effekter for klima, natur og miljø. Disse tiltag skal samtidig tage de relevante hensyn til de berørte landmænd og borgere.

I det følgende gives korte bud på, hvad en vedtagelse af landbrugsudspillet vil betyde for Danmark i forhold til:

1. **Økonomi, herunder arbejdspladser og eksport**
2. **Klima**
3. **Miljø**
4. **Natur og biodiversitet**
5. **Folkesundhed**
6. **Fødevareforsyning**
7. **Dyrevelfærd**

Afsluttende giver vi vores bud på særligt relevante virkemidler i forbindelse med implementeringen af målsætningen.

EFFEKTERNE AF VEGANERPARTIETS LANDBRUGSUDSPIL

1. ØKONOMI

- Udviklingen i den danske økonomi har betydet, at det primære landbrugs bidrag til BNP i dag udgør under 2 pct. mod godt 20 pct. for 100 år siden.⁶ Landbrugets samfundsøkonomiske betydning, målt som bruttoværditilvæksten, er i dag ifølge tal fra Miljø- og Fødevareministeriet kun omkring 1,2%.⁷
- Danmark eksporterer for omkring 60 mia. kr. mejeriprodukter, døde og levende husdyr og æg årligt (minkeeksporten på under 5 mia.kr/år er fratrukket her). Den danske produktion af økologiske husdyr er marginal.⁸
- Miljøministeriet anslår, at der er knap 40.000 jobs forbundet med den konventionelle husdyrproduktion (den primære landbrugsproduktion minus gartnerier mv.), ligesom der er et tilsvarende antal arbejdspladser forbundet med forarbejdning, pakning, transport osv.
 - 38 pct. af det samlede antal medarbejdere i husdyrindustrien er østeuropæere, som udgør:⁹
 - 47% af arbejdskraften på de lukkede minkfarme
 - 31% af arbejdskraften hos mælkeproducenterne
 - 44% af arbejdskraften på svinefabrikkerne
- Landbrugsstøtten fra EU er mindre end det danske årlige bidrag til EU's fælles budget. Størstedelen af denne økonomiske støtte til dansk landbrug går til den konventionelle husdyrproduktion og tilhørende dyrkning af foderafgrøder (byg, hvede, majs, raps) til husdyrene. I 2018 var Danmarks nettobidrag til EU-kassen på knap 11 mia. kr., og støtten til de danske landmænd var omkring 7 mia. kr.¹⁰

- De danske landmænd udgør landets mest forgældede erhvervsgruppe, og mange, især mindre lokale bankens overlevelse er afhængig af tilbagebetalingen af gælden, som i dag er på cirka 300 mia. kr. ifølge Nationalbanken.¹¹
- Danske landmænds rekordstore gæld er et tydeligt tegn på en ikke-bæredygtig produktion. Gælden udgør en alvorlig hindring for et generationsskifte i erhvervet, hvor gennemsnitsalderen nærmer sig 60 år, og hvor kun ca. 6% af landmændene med egen bedrift er under 40 år.¹² Den yngre generation har ikke mod på at overtage den store gæld eller lyst til at stå for de meget store investeringer, der kræves ved erhvervelse af eget landbrug.

Økonomiske effekter ved etablering af en plantebaseret fødevareproduktion og mere natur og skov

- Oprettes der flere og mindre plantebaserede fødevareproduktioner vil beskæftigelsen blive højere end for nuværende.¹³ Mens udviklingen inden for den primære landbrugsproduktion har ført til faldende beskæftigelse gennem de seneste årtier, vil denne udvikling kunne vendes. En konsekvent jordfordeling med henblik på at opdele de store landbrug i mindre enheder og frasælge disse som nye, selvstændige landbrug vil øge beskæftigelsen markant.¹⁴
- Bygningerne, hvor der i dag er husdyr, vil i mange tilfælde kunne omdannes til nye grønne produktioner. Som eksempel kan nævnes den danske virksomhed Organic Plant Protein A/S, der har til huse i en konkursramt svinefabrik i Hedensted. Virksomheden producerer økologiske proteiner på basis af proteinrige bælgplanter.¹⁵

- Den spirende produktionsform "vertical farming" vil også kunne finde sted i de store tidligere staldbygninger.¹⁶ Vertical farming kan dog være meget strømkrævende i forbindelse med lys og opvarmning, og strømmen bør derfor baseres på CO2-neutral energiproduktion (fx fra vind og solenergi).¹⁷
- Danmark skal være frontløber på et verdensmarked, som forventes at blive præget af en stigende efterspørgsel på økologiske plantebaserede fødevarer. Vi har mulighed for at skabe en mere effektiv produktion, hvor vi på et mindre areal producerer mere som det fx ses i Holland.

I Holland dyrkes et samlet landbrugsareal, der er væsentligt mindre end det danske, mens de hollandske landmænd årligt henter imponerende 693 mia. kroner (2019) hjem, mod dansk landbrugs 119 mia. kroner.¹⁸⁻²⁰

- EU-landbrugsstøtten (Common Agriculture Policy, CAP) skal for nuværende opretholdes og kunne benyttes til at fremme den ønskede omlægning til plantebaseret fødevareproduktion. Vi skal være langt bedre til at bruge alle de muligheder som EU tilbyder i forbindelse med støtte til et mere bæredygtigt landbrug, som tager klima og naturhensyn.
- Der er allerede søsat og finansieret en række nationale udviklings- og forskningsaktiviteter til at fremme udvikling og produktion af sunde plantebaserede fødevarer. Processen på vindenergi-området, hvor Danmark var forudseende og tog udgangspunkt i et højt niveau af knowhow og statslig stimulering, er en model, som bør gentages, i forbindelse med produktion af plantebaserede fødevarer af høj værdi og kvalitet.

2. KLIMA

- Det danske landbrug står i dag for 35% af Danmarks samlede årlige udledning af drivhusgasser, når den årlige omsætning af kulstof i jordbunden medregnes (LULUCF; Land Use, Land-use Change and Forestry). EU-kommissionen presser på for at EU-medlemslandene fremover medregner LULUCF med henblik på, at der kan etableres mere retvisende drivhusgasregnskaber. Ifølge Klimarådet kan den helt overvejende del af udledningerne fra dansk landbrug henføres til den animalske produktion.²¹

Import af soja-foder fra primært Sydamerika tælles pt. ikke med i landbrugets klimaregnskab, men svarer til 6,2 mio. tons CO₂-ækvivalenter, som burde tælles med. Dette svarer til udledningen fra 1,8 mio. danske personbiler og mere end 80% af den samlede årlige udledning fra biltrafikken. Det får landbrugets samlede årlige udledning af CO₂-ækvivalenter op på i alt 23,3 mio. ton.²²⁻²⁵

- Et bredt flertal i Folketinget har besluttet, at det nationale drivhusgasudslip skal reduceres med 70% inden 2030 i forhold til i 1990. Bortfalder den konventionelle husdyrproduktion og dens voldsomme udledning af metan, lattergas og CO₂, vil det nationale udslip kunne antages at blive reduceret med mere end 25%, hvilket vil være et afgørende og nødvendigt bidrag til at indfri den nationale målsætning.^{26,27}
- Et hovedargument imod reduktion af den konventionelle husdyrproduktion er, at produktionen vil flytte ud af Danmark (*lækage*). Klimarådet konkluderer dog, at kun godt 25% af reduktionen vil modvirkes af udflyttet produktion, hvis andre lande lever op til Parisaftalen på klimaområdet.^{28, 29}

Klimaeffekter ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

- Når der samtidig med lukningen af den konventionelle husdyrproduktion frigøres store jordarealer vil det konstante fald i de dyrkede arealers kulstofindhold (udpining af jord) ophøre. Nye naturområder og skove vil lagre CO₂ i forbindelse med den naturlige opbygning af biomasse (permanent plantemateriale).³⁰ Udtagningen af de nuværende opdyrkede lavbundslande (170.000 ha), med disses særligt store udledninger af CO₂ samt en stigning i skovarealet vil spille en vigtig rolle i indsatsen for klimaet.
- Etablering af nye bæredygtige planteproduktioner og udlægning af arealer til natur og skov modvirker problematikker i forbindelse med hedebløgger eller kraftig nedbør og skybrudshændelser.³¹ Landskabet bliver dermed mere robust over for klimaændringer.

3. MILJØ

- Den konventionelle husdyrproduktion er i dag den mest miljøbelastende produktionssektor i Danmark og står bl.a. for hovedparten af de samlede udledninger af kvælstof, fosfor, tungmetaller, antibiotika, ammoniak og pesticider. 70% af kvælstofudledningen og 55% af udledningen af fosfor er landbrugets bidrag.^{5,32-35} Når vi omlægger til bæredygtig, plantebaseret fødevarerproduktion og dyrker et langt mindre areal, vil problematikkerne fra disse udledninger reduceres eller helt bortfalde.

Miljøeffekter ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

- Bæredygtig, ikke-konventionel planteproduktion og etablering af mere fri natur og skov vil sikre rene, robuste og mere naturlige og velfungerende økosystemer.
- Hovedparten af forureningen i vores drikkevand, søer, åer og havmiljø vil ophøre. Danmark vil få et renere og sundere miljø. Vi vil som land - modsat nu - kunne leve op til en række internationale miljøkonventioner, EU-politikker og direktiver.³⁶ vedrørende bl.a. tungmetaller, ammoniak, nitrat og biodiversitet.

Lige nu er vi bundskrabere i EU, når det kommer til natur og naturbeskyttelse.³⁶

4. NATUR

- Produktionen af foderafgrøder beslaglægger i dag 80% af de danske marker og dækker over 48% af Danmarks samlede overflade.⁵
- Det største problem for den danske natur og biodiversitet - og hovedårsagen til at den forsvinder - er ifølge alle eksperter pladsmangel og manglende fysisk sammenhæng.³⁷ Dette problem kan løses, hvis den konventionelle husdyrproduktion med dens tilhørende foderafgrøde-produktion nedlægges og dermed giver plads til flere naturområder.
- Danmarks store produktion af husdyr betyder, at vi importerer 1,7 millioner tons soja om året, primært fra lande i Sydamerika. Vi har derfor et ansvar for rydning af naturområder på dette kontinent. Veganerpartiet mener, at vi ikke moralsk kan forsvare at medvirke til overudnyttelse af andre landes natur med de konsekvenser som det har for natur, dyr og lokalbefolkning i berørte områder.^{24,38-40}

Natureffekter ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

- Omlægges halvdelen af det nuværende foderareal til natur og skov, vil de sidste årtiers faldende kurver over naturens og biodiversitetens tilstand for alvor kunne vendes.
- Mens naturen i dag udgør under 10% af det samlede danske areal, vil Danmark kunne få øget sit naturareal betydeligt og komme på højde med andre EU-lande (som fx Holland).⁴¹ Således vil Danmark ikke længere dele verdensrekorden i mindst natur med Bangladesh.⁵
- Hovedparten af de danske naturområder og vilde planter er ifølge en ny rapport fra det Europæiske Miljøagentur i tilbagegang, og Danmark ligger helt i bund i forhold til de andre EU-lande.³⁶ Desuden er mere end 40% af undersøgte danske svampe-, plante og dyrearter opført på den voksende nationale liste over truede arter (Den danske Rødliste).⁴² Realiseringen af dette landbrugsudspil kan markant forbedre naturens tilstand og få det tabte liv tilbage.
- Vilde plante- og dyrearter vil have gavn af en omlægning til flere små planteføde-producerende landbrug samt anvendelsen af en mere naturvenlig produktion. Vi vil igen få glæde af plante- og dyrearter, som tidligere var knyttet til landbruget og agerlandet, men som er forsvundet eller ved at forsvinde pga. den nuværende intensive og monokulturelle foderafgrøde-produktion.

5. SUNDHED

- Udledningen af sundhedsfarlige tungmetaller, udbredelsen af antibiotikaresistens og ammoniak-luftforureningen fra landbruget koster hver år menneskeliv.^{43,44}
- Befolkningen er begyndt at spise mindre mængder af kød- og mejeriprodukter.⁴⁵ Dette er en tendens,

som bør styrkes, og som i det lange løb vil gavne den generelle sundhedstilstand i forhold til hjerte-kar-sygdomme, diabetes 2 og visse former for cancer.⁴⁶ Ifølge de nye kostråd bør vi spise mere plantebaseret og mindre kød. Begge kostråd har en sundhedsfremmende virkning.⁴⁷

- FN's fødevarer- og landbrugsorganisation (FAO), FN's miljøprogram (UNEP) og flere andre forskere har i årevis advaret om, at der er en tæt sammenhæng mellem animalsk produktion og nye epidemier.

Allerede i 2004 udgav FAO en rapport, der pegede på, at den primære årsag til zoonoser – sygdomme, som smitter mellem dyr og mennesker – er "øget efterspørgsel på animalsk protein".⁴⁸

I 2020 udgav UNEP en rapport, som pegede på en række årsager til zoonoser; igen med "øget menneskelig efterspørgsel på animalsk protein" øverst på listen.⁴⁹⁻⁵⁵

- Der bruges i dag cirka dobbelt så meget antibiotika i den danske husdyrproduktion som der benyttes i sundhedsvæsenet til behandling af mennesker.⁵⁶

Forbruget af antibiotika i husdyrproduktionen leder til udvikling af antibiotika resistente MRSA-bakterier hos svin (**Methicillin Resistente Staphylococcus Aureus**). MRSA overføres nemt til landbrugsmedarbejdere og spredes videre ud i samfundet. En undersøgelse fra 2018 viser, at der forekom MRSA-bakterier i næsten 90% af alle danske svinestalde.^{57,58}

- Der tilsættes zink i foderet til smågrise for at standse diarre, som skyldes for tidlig adskillelse af smågrisene fra deres moder (dette omtales som "fravænningsdiarre").

Zinken giver, sammen med det store forbrug af antibiotika i svineproduktionen, risiko for udvikling af antibiotika resistente MRSA-bakterier. Forbruget af medicin med zink er firedoblet inden for den danske svineproduktion siden 2005. Hovedparten af zink fra svinenes afføring ender på

markerne sammen med gyllen. Ophobning i planter og afløb til vandløb og søer kan på sigt udgøre et problem for naturen.

EU-kommissionen forbød denne anvendelse af zink i 2017, og EU-medlemslande skal senest rette sig herefter juni 2022.⁵⁹ Dette forbud er en udfordring for svineproducenterne, og det vil vise sig om Danmark, som i flere andre landbrugssager, vil søge om udsættelse eller dispensation fra forbuddet.

Sundhedseffekter ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

- Bedre muligheder for at komme ud i naturen og flere skovområder har en positiv indvirkning på fysisk og mentalt helbred.⁶⁰
- Pesticidforureningen af grundvand og dermed vores drikkevand vil på sigt ophøre. Nedsivning af allerede anvendte pesticider kan dog ikke bremses og vil først ophøre helt efter flere årtier.
- Jo flere forskellige plantebaserede fødevarer som udbydes, desto større mulighed har borgerne for at følge de danske sunde og klimavenlige kostråd. EAT-Lancet kommissionen anbefaler max 84 g animalske produkter om dagen fordelt på æg, fisk, fjerkræ og firbenede dyr og max 250 g mejeriprodukter dagligt.⁶¹
- En ny rapport som Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi ved Københavns Universitet har udarbejdet for Miljø- og Fødevarerministeriet, angiver at kostændringer vil resultere i, at der undgås mere end 1.000 dødsfald årligt, og en sundhedsekonomisk gevinst på op til 14,9 mia. kr. årligt.⁶²

6. FØDEVAREFORSYNING

- Ved produktion af kød og mejeriprodukter går hhv. 40%, 50%, 75%, 90% og 96% (æg, kylling, mælkeprodukter, gris og ko) af kalorierne og proteinerne tabt i forhold til en plantebaseret produktion.⁶³ Derfor kan der dyrkes flere fødevarer på et langt mindre areal, når husdyrproduktionen omlægges til planteproduktion.⁶⁴

Fødevarerforsynings effekter ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

Omlægges den konventionelle husdyrproduktion til plantebaseret fødevarerproduktion, bestående af 85% vegetabilsk mad og 15% kød, vil dansk landbrug kunne brødføde 30 millioner mennesker.⁵ Det er dobbelt så meget som den nuværende landbrugsproduktion.⁶⁴ Ved en 100% plantebaseret produktion kan vi brødføde 49 millioner mennesker.

Studier viser, at ved en mere naturvenlig landbrugsproduktion, hvor brug af gylle minimeres og kunstgødning udgår, og i stedet erstattes af andre tiltag, herunder brug af plantegødning, produceres den samme mængde fødevarer eller endda mere på samme areal som konventionel produktion.⁶⁵⁻⁶⁷

Studier viser også, at en mere naturvenlig produktion kan give øget pollenspredning, bedre modstandskraft mod skadedyr og sygdomme, en mere frugtbar jord, bedre vandbalance og kulstoflagring samt et forhøjet indhold af næringsstoffer.⁶⁸

7. DYREVELFÆRD

- Lige nu produceres omkring 200 millioner dyr om året i det danske konventionelle husdyrproduktion.

Disse dyr kan ikke udfolde deres naturlige adfærd, da tildelingen af plads er sparsom og hele deres liv leves indendørs i betonhaller. De sover, spiser og har afføring på samme sted.

- I dag fikseres søer flere uger ad gangen, pattegrise bliver kastreret uden bedøvelse, 28.000 pattegrise dør hver dag i landbruget og en tredjedel af både søerne og slagtesvinene lider af mavesår.⁶⁹
- Vi har et mindre antal køer end for 50 år siden, men producerer samtidig en større mængde mælk.⁷⁰ Presset på hver enkelt malkeko er steget markant. Dyrene oplever, at deres unger tages fra lang tid før den naturlige afvænning.
- Kyllinger og høns holdes indespærret i tusindvis under forhold, hvor deres naturlige adfærd ikke tilgodeses.

I dette intensive og højt industrialiserede landbrug er dyrenes liv ikke mere værd, end den profit, der kan tjenes på dem.

Veganerpartiet mener, at denne dyremishandling hurtigst muligt skal stoppe.

Effekter på dyrevelfærd ved etablering af plantebaseret fødevarerproduktion og mere natur og skov

Ved ophøret af den konventionelle husdyrproduktion vil et nationalt paradigmeskifte inden for dyreetik og dyrevelfærd finde sted. I fremtiden vil der ikke være ca. 200 millioner husdyr (svin, køer, pelsdyr og fjerkræ), som lever under kritisable vilkår, og som eksporteres og slagtes årligt.

Vi vil se nærmere på, hvordan husdyr i økologiske landbrug kan få endnu bedre livsvilkår, og på hvordan de bedst kan indgå i og udfylde gavnlige funktioner i conservation landbrug, skov-landbrug samt i den danske naturpleje.

Den skarpe opdeling mellem produktionsarealer og natur skal mindskes. I det omfang der stadig produceres husdyr, vil disse få bedre muligheder for at udleve naturligt adfærd i natur og skovområder. Disse dyr vil fungere som "naturplejere" og sikre en større biodiversitet og mere naturlige processer, dynamikker og økosystemer.

I Veganerpartiet vil vi desuden have fokus på at fremme en vegansk kost, således at vi som samfund så vidt muligt stopper med udnyttelse og drab af dyr.

Relevante virkemidler

Nedlukningen af den konventionelle husdyrproduktion og omlægning til en mere bæredygtig fødevareproduktion kan forventes at være en kompliceret og tidskrævende politisk, teknisk og praktisk proces. Udlægning af arealer til natur og skov kræver selvsagt planlægning og prioriteringer, således at de bedste landbrugsjorde så vidt muligt bibeholdes til den plantebaserede fødevareproduktion, og de rette jorde prioriteres til natur og skov.

Dette udspil lægger op til en nødvendig forandring, som i sidste ende vil skabe mere lighed i landbrugserhvervet og nye og bedre muligheder for hele branchen.

0,6% af befolkningen ejer i dag 62% af den danske jord med fri lejlighed til at modtage landbrugsstøtte mens jorden udpines af sprøjtegifte og biologiske ørkener.

Vi ønsker, at flere får mulighed for at starte nye og mindre landbrug op, som er i langt større harmoni med naturen og som kan tilføre mere biodiversitet. Danmark ligger i en klimazone, hvor der er fordelagtige muligheder for at dyrke mange forskellige typer afgrøder som vi i dag importerer.

Vi forventer, at vi alle løfter opgaven om at skabe et Danmark, som igen kan ligge i top på biodiversitet, miljøbeskyttelse, vild natur og reel klimahandling. Danmark skal være frontløberen, som viser vejen på den grønne internationale dagsorden.

Omlægningen af landbruget vil kræve, at der tages flere forskellige og samtidige virkemidler i brug. Virkemidlerne skal udvikles og analyseres af Rådet for Grønt Landbrug inden for det første år af omlægningsperioden.

Veganerpartiet mener, at de vigtigste virkemidler kan være:

1. Etableringen af "Landbrugets omstillingsfond" skal støtte landmænd, som går forrest i omlægningen

Landbrugets omstillingsfond har til formål at sikre en smidig, men konsekvent overgang fra animalsk til plantebaseret produktion. Landbrugsomstillingsfonden skal bl.a. finansieres ved, at private og institutionelle investorer løbende inviteres til at være medinvestorer i fonden, som vil være afkastgivende ved fx lån til omstilling af landbrug og investering i fødevareproduktion.

Landbrugets omstillingsfond midler skal desuden tilvejebringes af CO2-afgifter og fra borgere, virksomheder og selskaber, som gerne vil gøre en forskel for den danske natur, grønne omstilling og investere i fremtidens fødevarer.

Landbrugets omstillingsfond skal yde støtte til generationsskifte, efteruddannelse af landmænd, rådgivning og billig långivning til etablering af nye (gerne mindre) andelslandbrug, som vil producere plantebaserede fødevarer.

Landbrugets omstillingsfond kan desuden gives forkøbsret til landbrug, hvor ejerne ønsker at sælge eller som går konkurs (pt. ca. 150 årligt). I denne sammenhæng kan fonden arbejde med multifunktionel jordfordeling, hvor arealer omfordeles, og kan videresælges til bl.a. yngre landmænd, som selv henvender sig med et ønske om opkøb og lyst til den grønne omstilling. I forbindelse med jordfordelingen skal det samtidig prioriteres, at nye natur- og skovområder lokaliseres optimalt i forhold til at skabe større og mere sammenhængende natur.

2. CO2-afgift på produkter og processer

Fødevarepriserne bør afspejle de omkostninger produktionen har for både klima, miljø, biodiversitet og folkesundhed. Derfor ønsker vi, ligesom Rådet for Grøn Omstilling, at der ikke kun skal være en afgift på CO2, men også på ressourcer og miljøomkostninger.^{46,71-74}

3. Differentieret moms og afgifter på fødevarer

Ved at sænke momsen på sunde plantebaserede fødevarer gør vi varerne mere tilgængelige for alle borgere, ligesom en afgift på klimaskadelige fødevarer er rimelig og nødvendig. Disse tiltag skal følges op med kampagner og programmer, som hjælper borgerne til at erfare, at plantebaseret mad kan være både nemt at lave og lækkert at spise.

4. Grønne virksomheder kan overtage eksisterende produktionsbygninger

Det har vist sig, at produktionsbygninger, som før indeholdt landbrugsdyr i et vist omfang kan bruges i produktionen af plantebaserede fødevarer. Landmænd kan via *Landbrugets omstillingsfond* søge om støtte til grøn omstilling. Ønsker landmændene at sælge deres landbrugsejendom, skal nye plantebaserede virksomheder have forkøbsret.^{15,16}

5. Grøn reform af EUs landbrugsstøtte (CAP) og støtteordninger med henblik på reduktion af industriel husdyrproduktion, fremme af plantebaseret fødevareproduktion og gendannelse af natur og skov

Vi skal være langt bedre til fuldt ud at gøre brug af de muligheder, som EUs landbrugsstøtte har til fremme af den grønne omstilling - herunder til klima- og naturformål. De mange forskellige former for støtte til landbrugsproduktionen skal reformeres, således at der ikke længere automatisk udbetales EU-støtte til dyrkede markarealer, uanset hvad der dyrkes. Der skal heller ikke som i dag gives målrettet og rundhåndet støtte til udvidelse og etablering af fx nye industrielle svinestalde.

Særlig vigtig er tre nye elementer i den kommende 7-årige CAP-periode, som forhandles i øjeblikket:

1. ***Øget national fleksibilitet mellem søjle I og II.***

Fleksibiliteten var før maks 15%, men vil sandsynligvis fremover blive 25-30% jf. CAP-forhandlingerne, som forventes færdigbehandlede i løbet af 2021. Hidtil har Danmark stort set ikke benyttet sig af denne oplagte mulighed for at bruge mere af EU-landbrugsstøtte til at sikre en miljø- og naturvenlig landbrugsproduktion.

2. ***Eco-schemes i søjle I.***

Her opstår der nye muligheder for at stille nationale grønne krav til landbruget som forudsætning for, at de modtager støtte. Disse ordninger er endnu ikke forhandlet på plads, men vil rumme nye og bedre muligheder for at stimulere den grønne omstilling af landbrugsproduktionen.

3. ***Støtte til bruttoareal.***

Støtten skal inkludere arealer omlagt til natur og ikke kun til dyrkningsbar jord. Dette vil være en nyskabelse i den kommende CAP-periode, som øger landbrugets mulighed for at få støtte til bevarelse af eller nyetablering af natur. Politikerne bør sammen med fagfolk tilrettelægge dette nærmere, således, at der opnås maksimal effekt.

Støtte til eksportfremme skal først og fremmest være til plantebaserede fødevarer, således at vi i praksis fremmer bæredygtig, plantebaseret udvikling mest muligt.

Mere fart på udvikling og forskning i bæredygtig produktion af plantebaserede fødevarer

Staten skal afsætte betydelige midler til at fremme omstilling og udvikling af plantebaserede fødevarer. Det offentlige skal desuden gå forrest med tilbud om efteruddannelse af køkkenpersonale og 100% plantebaseret mad i alle offentlige institutioner.

Alle aktører er vigtige og flere er allerede gået i gang på egen hånd. Fx er der i 2020 dannet et nyt "Plantebaseret Videnscenter" af Økologisk Landsforening og Dansk Vegetarisk Forening, ligesom der er etableret et nyt samarbejde mellem Dansk Vegetarisk Forening, FREJA og Landbrug & Fødevarer til fremme af plantebaseret fødevareproduktion.

Referencer

1. Springmann, M. et al. Options for keeping the food system within environmental limits. Nature 562, 519–525 (2018).
2. Først FN's klimaforskere, nu FN's biologer (IPBES): Omstillinger uden fortilfælde er nødvendige i alle dele af samfundet. Information <https://www.information.dk/udland/2019/05/foerst-fns-klimaforskere-fns-biologer-omstillinger-uden-fortilfaelde-noedvendige-dele-samfundet>.
3. IPCC kapitel 5 - Food Security. IPCC https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/08/2f.-Chapter-5_FINAL.pdf.
4. Food System Impacts on Biodiversity Loss - Three Levers for Food System Transformation in Support of Nature. Chatham House <https://www.chathamhouse.org/2021/02/food-system-impacts-biodiversity-loss> (2021).
5. Sådan Ligger Landet. Danmarks Naturfredningsforening <https://www.dn.dk/om-os/publikationer/sadan-ligger-landet/>.
6. Landbrugsregnskaber i 100 år 1916-2015. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/Publikationer/VisPub?cid=28376>.
7. Faktaark om dansk økonomi. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2019/2019-03-29-faktaark-om-dansk-oekonomi#>.
8. Antal økologiske dyr i Danmark. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivet-paa-tvaers/oekologi/det-oekologiske-jordbrugs-produktion-og-regnskaber>.
9. Anneberg, I. & Sørensen, J. T. Medarbejdere i dansk husdyrbrug: Hvem er det, og hvad er deres rolle i sikring af god dyrevelfærd? Århus Universitet. DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug [https://pure.au.dk/portal/en/persons/jan-tind-soerensen\(a81162cd-d4bf-46b7-82b8-89e1fe974b22\)/publications/medarbejdere-i-dansk-husdyrbrug-hvem-er-de-og-hvad-er-deres-rolle-i-sikring-af-god-dyrevelfaerd\(eefe308d-352b-43b7-b941-6a436d06b8f5\)/export.html](https://pure.au.dk/portal/en/persons/jan-tind-soerensen(a81162cd-d4bf-46b7-82b8-89e1fe974b22)/publications/medarbejdere-i-dansk-husdyrbrug-hvem-er-de-og-hvad-er-deres-rolle-i-sikring-af-god-dyrevelfaerd(eefe308d-352b-43b7-b941-6a436d06b8f5)/export.html) (2016).
10. EU's budget: Hvor meget betaler og modtager Danmark? EU.dk <https://www.eu.dk/da/faq/alle-faqs/eus-budget-hvor-megget-betaler-og-modtager-danmark>.
11. Landbrugets gæld. Nationalbanken https://www.nationalbanken.dk/da/statistik/find_statistik/Sider/2020/Bank-og-realkredit-Balancer-20200227.aspx.
12. Kun få unge landmænd i Danmark. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=25859>.
13. Bugge, C. Forsker: Uændret animalsk produktion risikerer at afvikle landbruget. Altinget Fødevarer Debat <https://www.altinget.dk/foedevare/artikel/forsker-uaendret-animalsk-produktion-risikerer-at-afvikle-landbruget> (2021).
14. Dalby Planen. Frie Bønder - Levende Land <https://friebonderlevendeland.com/dalby-planen/>.
15. Organic Plant Protein - i Danmark. Organic Plant Protein <https://organicplantprotein.dk/en/organic-plant-protein/>.
16. Vertical Farming - i Danmark. Nordic Harvest <https://www.nordicharvest.com/>.
17. Blaustein-Rejto, D. Don't Count Out Vertical Farms Indoor Ag Might Use More Energy to Use Less Land, Fertilizer, and Pesticide. The Breakthrough <https://thebreakthrough.org/issues/food/vertical-farms-raise-yields-but-what-about-emissions> (2018).
18. Dansk landbrug er en elendig forretning 2. Gylle.dk <https://gylle.dk/dansk-landbrug-er-en-elendig-forretning-2/>.
19. Landbrug & Fødevarer. Fødevareklyngens bidrag til beskæftigelse og indkomst. (2020).
20. EU country factsheets. ec.europa.eu https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/performance-agricultural-policy/agriculture-country/eu-country-factsheets_en.
21. Dansk landbrugs drivhusgasudledning og produktion (se 'notat til dansk landbrug'). Klimarådet <https://klimaraadet.dk/da/analyser/effektive-veje-til-drivhusgasreduktion-i-landbruget>.
22. 2020 Basisfremskrivning. Klima- og energifremskrivning frem til 2030 under fravær af nye tiltag. Energistyrelsen https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Analyser/bf20_final.pdf.
23. Dansk importfoder udleder lige så meget CO2 som 1,8 millioner biler. Ingeniøren <https://ing.dk/artikel/dansk-importfoder-udleder-lige-saa-megget-co2-som-18-millioner-biler-165881>.
24. Dansk import af afskovningsfri soja fra Sydamerika. IFRO Københavns Universitet [https://ifro.ku.dk/english/staff/?pure=en%2Fpublications%2Fdansk-import-af-afskovningsfri-soja-fra-sydamerika\(fce98493-a925-4d80-bfd1-821b913e50d9\).html](https://ifro.ku.dk/english/staff/?pure=en%2Fpublications%2Fdansk-import-af-afskovningsfri-soja-fra-sydamerika(fce98493-a925-4d80-bfd1-821b913e50d9).html).
25. DENMARK'S NATIONAL INVENTORY REPORT 2020 - Scientific Report from DCE – Danish Centre for Environment and Energy. European Environment Agency - <http://cdr.eionet.europa.eu/> http://cdr.eionet.europa.eu/dk/Air_Emission_Inventories/Submission_UNFCCC/colxtiv9g/envxtiws/Denmarks_National_Inventory_Report_2020.pdf (2020).
26. Hvordan indfris 70%-målet i 2030? – Greenpeace-indspil til regeringen. Greenpeace <https://www.greenpeace.org/static/planet4-denmark-stateless/2020/11/f33d6265-greenpeace-indspil-s%C3%A5dan-indfris-70-procentsm%C3%A5let-i-2030.pdf>.
27. Landbruget belaster klimaet mere end mange tror. NOAH https://noah.dk/sites/default/files/2017-04/Landbrugets%20klimabelastning_0.pdf.
28. Fra foder til føde. Rådet for Grøn Omstilling <https://rgo.dk/wp-content/uploads/fra-foder-til-foede.pdf>.
29. Dokumentationsnotat CO2e-lækage og dansk klimapolitik. Det Økonomiske Råd https://dors.dk/files/media/rapporter/2019/m19/Kapitel_2/m19_kap_ii_dokumentationsnotat_co2e_laekage_og_dansk_klimapolitik.pdf.
30. Foredrag ved professor Jørgen Eivind Olesen. Miljøstyrelsen - iClimate Interdisciplinary Centre for Climate Change - Århus Universitet https://mst.dk/media/185368/1_gudp_klima_joergen-e-olesen_au.pdf.
31. Agroforestry and tenure - FN-rapport om klimastærke landbrug. FAO.org <http://www.fao.org/3/CA4662en/CA4662en.pdf>.
32. NOVANA Vandløb 2018. Århus Universitet - Nationalt Center for Miljø og Energi <https://dce2.au.dk/pub/SR353.pdf> (2018).
33. Markager, S. En Storm i et Glas Vand og det reelle problem. Ingeniøren - Watertech <https://pro.ing.dk/watertech/artikel/en-storm-i-et-glas-spildevand-og-det-reelle-problem-8144> (2020).
34. FOSFORKORTLÆGNING AF DYRKNINGSJORD OG VANDOMRÅDER I DANMARK. AARHUS UNIVERSITET – NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI <https://dce2.au.dk/pub/SR397.pdf> (2020).
35. Tilførsel af næringsstoffer og organiske stoffer. Århus Universitet - Nationalt Center for Miljø og Energi https://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/Udgivelser/Havstrateginotater/2-8_MSFD_notat_tilfoersel_NPO.pdf (2012).
36. State of nature in the EU. European Environment Agency (EEA) <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>.
37. GENOPRETNING AF BIODIVERSITET OG ØKOSYSTEMER - EKSPERTUDTÆLSE. IPBES.dk http://www.ipbes.dk/wp-content/uploads/2020/06/Genopretning_ekspertudtalelse_22-juni-2.pdf.

38. Sojaens syge slagside. Danwatch <https://danwatch.dk/undersogelse/sojaens-syge-slagside/>.
39. Så meget soja importerer Danmark. Folketinget. Udenrigsudvalget 2018 <https://www.ft.dk/samling/20182/almindel/urur/spm/50/svar/1600689/2094351.pdf>.
40. Den Danske Sojaimports Mørke Skygge. Verdens Skove https://www.verdensskove.org/files/Artikler_og_rapporter/2018%20Den%20danske%20Sojaimports%20m%C3%B8rke%20skygge.pdf.
41. Vild natur vælter frem i Europa, mens Danmark sakker bagud. Information <https://www.information.dk/indland/2016/01/vild-natur-vaelter-frem-europa-mens-danmark-sakker-bagud> (2016).
42. Rødliste 2019. Institut for Bioscience Århus Universitet <https://bios.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/roedliste-2019/>.
43. EU advarer Danmark: Få styr på jeres forurening. Nyheder Økologi <https://nyheder.okologi.dk/politik-og-udvikling/eu-advarer-danmark-fa-styr-pa-jaeres-forurening>.
44. Råd, D. Ø. Ammoniakforurening kan reduceres. Folketinget <https://www.ft.dk/samling/20141/almindel/ff/bilag/94/1435557.pdf>.
45. Statistik om Danmark. Vegetarisk.dk - Dansk Vegetarisk Forening <https://vegetarisk.dk/statistik-om-danmark/>.
46. Milliarder at spare ved at følge de officielle kostråd og i højere grad spiser mere grønt og mindre kød. Alt om kost <https://altomkost.dk/nyheder/nyhed/nyhed/danmark-kan-spare-milliarder-hvis-flere-foelger-kostraadene-1/>.
47. Michael Minter, programleder for Fremtidens fødevarer. Klimakostråd er godt nyt for folkesundheden og kloden. Concito <https://concito.dk/concito-bloggen/klimakostraad-er-godt-nyt-folkesundheden-kloden>.
48. Fao, O. WHO 2004: Report of the WHO/FAO/OIE joint consultation on emerging zoonotic diseases.
49. Preventing the next pandemic - Zoonotic diseases and how to break the chain of transmission. UN Environment <https://www.unenvironment.org/resources/report/preventing-future-zoonotic-disease-outbreaks-protecting-environment-animals-and> (2020).
50. Schuck & Alonso. Pandemics, global health and consumer choices. Ebook. <https://issuu.com/> https://issuu.com/cynthiasp/docs/pandemics__global_health_and_consumer_choices (2020).
51. Espinosa, R., Tago, D. & Treich, N. Infectious Diseases and Meat Production. Environ. Resour. Econ. 1–26 (2020).
52. Schuck-Paim, C. Intensive animal farming conditions are a major threat to global health. Animal Sentience 5, 8 (2020).
53. Svin koger suppe på fugleinfluenza. Videnskab.dk <https://videnskab.dk/krop-sundhed/svin-koger-suppe-pa-fugleinfluenza> (20 maj 2009).
54. Professorn: Inga pandemier om alla hade varit vegetarianer. Aftonbladet.se <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/P9A1db/professorn-inga-pandemier-om-alla-hade-varit-vegetarianer>.
55. Havde vi undgået coronavirus ved alle sammen at være veganere? Tjekdet.dk <https://www.tjekdet.dk/havde-vi-undgaaet-coronavirus-ved-at-vaere-veganere>.
56. Antibiotikaforbrug i Danmark. Danmap <https://www.danmap.org/reports/2019>.
57. MRSA i 90% af danske svinestalde. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø <https://nfa.dk/da/nyt/nyheder/2018/stadig-levende-mrsa-bakterier-i-stoef-fra-svinestalde-efter-2-maaneder>.
58. Antibiotikaresistens og handel med svin har været med til at accelerere spredningen af husdyr-MRSA. Statens Serum Institut <https://www.ssi.dk/aktuelt/nyheder/2018/antibiotikaresistens-og-handel-med-svin-har-varet-med-til-at-oge-spredningen-af-husdyr-mrsa> (2018).
59. Seniorrådgiver, ph d. I. A. Hvad fremmer og hvad hindrer landmænd og dyrlæger i at reducere brugen af antibiotika og medicinsk zink til svin? Århus Universitet https://pure.au.dk/portal/files/143911728/Rapport_Interview_landm_nd_og_dyrl_ger_240119.pdf.
60. Hvordan naturen i sig selv påvirker mennesker positivt. Forbes <https://www.forbes.com/sites/billfrist/2017/06/15/the-science-behind-how-nature-affects-your-health/#2ecc9d6f15ae>.
61. Health, T. L. P. & The Lancet Planetary Health. More than a diet. The Lancet Planetary Health vol. 3 e48 (2019).
62. Jensen, J. D. Sundhedsøkonomiske effekter ved efterlevelse af klimavenlige kostråd (14,9 milliarder). Københavns universitet https://static-curis.ku.dk/portal/files/255885151/IFRO_Udredning_2021_01.pdf (2021).
63. Hayek, M. N., Harwatt, H., Ripple, W. J. & Mueller, N. D. The carbon opportunity cost of animal-sourced food production on land. Nature Sustainability (2020) doi:10.1038/s41893-020-00603-4.
64. Avoiding meat and dairy is single biggest way to reduce your impact on earth. The Guardian (Links til forskning i artiklen) <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/31/avoiding-meat-and-dairy-is-single-biggest-way-to-reduce-your-impact-on-earth>.
65. Dansk Landbrug. Den Store Danske https://denstoredanske.lex.dk/Dansk_landbrug.
66. LaCanne, C. E. & Lundgren, J. G. Regenerative agriculture: merging farming and natural resource conservation profitably. PeerJ 6, e4428 (2018).
67. The Marin Carbon Project. Marin Carbon Project <https://www.marincarbonproject.org/about>.
68. Intensiv grøntsagsproduktion på plantebaseret gødning. ICROFS, Internationalt Center for Forskning i Økologisk Jordbrug og Fødevarer <https://icrofs.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/intensiv-groentsagsproduktion-paa-plantebaseret-goedning/>.
69. Tusindvis af studier slår fast: Marken kan dyrkes mere naturvenligt, uden at det koster udbytte. <https://nyheder.okologi.dk/> <https://nyheder.okologi.dk/mark-og-stald/landbrug-kan-dyrkes-mere-naturvenligt-uden-at-det-koster-i-udbytter>.
70. Har dyrene det godt til åbent landbrug? Dyrenes Beskyttelse <https://www.dyrenesbeskyttelse.dk/artikler/har-dyrene-det-godt-til-aabent-landbrug> (2019).
71. Rekordstor mælkeproduktion efter ophør af kvoter. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=25628> (2015).
72. Pieper, M., Michalke, A. & Gaugler, T. Calculation of external climate costs for food highlights inadequate pricing of animal products. Nat. Commun. 11, 6117 (2020).
73. Fremtidens fødevarer i klimahandlingsplanen. En udviklingsplan for fødevarersektoren, naturen og folkesundheden. CONCITO https://concito.dk/sites/concito.dk/files/media/document/Fremtidens%20f%C3%B8devarer%20i%20klimahandlingsplanen_04-12-2020.pdf.
74. Kendte veje og nye spor til 70 procents reduktion. Klimarådet https://klimaraadet.dk/sites/default/files/downloads/70_pct_analyse.pdf.
75. 18 forslag til en grøn afgiftsreform. Rådet for Grøn Omstilling <https://rgo.dk/wp-content/uploads/18-AFGIFTER-DER-G%C3%98R-DANMARK-GR%C3%98NNERE.pdf> (2020).